

רמה טמיר נ' בנק הפועלים בע"מ

לראשונה נקבעה הלכה ברורה ביחס לשאלה:

מתי הבחנה בין לקוחות נחשבת להפליה אסורה על פי חוק איסור הפליה במוצרים?

לקוחות יקרים,

מאז נכנס לתוקף חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000 (להלן: **החוק**) בדצמבר בשנת 2000 טרם נקבעה הגדרה ברורה וממצה למונח "הפליה" בחוק. עד לפני חודש. בפסק הדין שניתן בבית המשפט העליון ביום 20.10.2022 על ידי כב' השופטים עמית, גרוסקופף ומינץ ניתנה הלכה תקדימית הקובעת מבחן דו-שלבי לזיהוי התרחשותה של הפליה שנאסרה בחוק.

הלכה זו – **הלכת רמה טמיר** – נקבעה אגב תובענה ייצוגית נגד חמשת הבנקים הגדולים – בנק הפועלים בע"מ אותה ייצג משרדנו בהובלת השותף עו"ד יואב הירש, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק דיסקונט לישראל בע"מ, בנק מזרחי טפחות בע"מ והבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ – בעניין טענות של הפליה על רקע גיל המתקיים במסלולי ההטבות של הבנקים.

בקצרה ייאמר כי המקרה שנדון בתובענה הייצוגית היה מקרה שעל פניו נכנס ללשון החוק ואכן מקיים הבחנה על בסיס גיל, שלכאורה נאסר בחוק, אבל למעשה ההבחנה לא מעוררת כל תחושת זעזוע ולא מורגש שיש בה כדי להשפיל את חברי הקבוצה המובחנת ולכן נקבע שאינה מפלה.

חוק איסור הפליה במוצרים

החוק אוסר על כל עוסק המוגדר בחוק, לבצע בפעולות שנאסרו בחוק (הספקת מוצר, מתן הכניסה למקום, מתן שירות) אם הוא מפלה במסגרת הפעולות הללו על בסיס קריטריון שנאסר בחוק, לרבות הבחנה על בסיס גיל.

כל עוסק שמפלה בביצוע אחת הפעולות האמורות על בסיס אחד הקריטריונים המנויים מבצע עוולה אזרחית (כך על פי סעיף 5 לחוק) ובהתאם עשוי להתחייב בתשלום פיצויים, וכן עשוי להתחייב בקנס עונשי בהתאם לסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין (כך על פי סעיף 9 לחוק).

עובדות התביעה

במוקד התביעה הייצוגית שהוגשה, הטענה כי מסלולי הסטודנטים המוצעים על ידי הבנקים שנקבע בהם גיל מינימאלי וכן תקרת גיל, הינם מפלים.

ואכן בכל הבנקים הנתבעים מסלולי הטבה מסוג זה:

בבנק הפועלים ובבנק מזרחי טפחות נקבע שסטודנט רשאי להצטרף למסלול ההטבות לסטודנט אם גילם הוא בין 18 שנים ועד לגיל 35; בבנק לאומי נקבע כי סטודנטים רשאים להצטרף בתנאי שגילם אינו גבוה מ-34; בבנק הבינלאומי נקבע תקרה של גיל 35 ואילו בבנק דיסקונט נקבע מגבלת גיל של 40.

נטען, כי הבנק רשאי אמנם להבחין בין מי שהינו סטודנט למי שאינו סטודנט במתן הטבות, אבל אין להבחין לעניין זה בין הסטודנט הצעיר לסטודנט המבוגר.

התובעת המייצגת הינה אישה בת כ-51 ובשנים הרלוונטיות לתביעה היא הייתה סטודנטית לתואר ראשון ושני במרכז האקדמי פרס. כאשר ניסתה לפתוח חשבון בנק בחמשת הבנקים הגדולים (שנתבעו כולם בתובענה זו) במסלול ההטבה לסטודנטים – היא סורבה על רקע גילה. בתביעה מתואר שהתובעת חשה השפלה, כעס ואכזבה כאשר נוכחה לגלות שיתר הסטודנטים זכאים ליהנות ממסלול ההטבות האמור ואילו היא חשה כמישהו "שאבד עליו הכלח" וככזו המצויה ב"כיסם" של הבנקים שאין עוד צורך להיאבק על קבלתה כלקוחה אצלם.

הקבוצה בשמה הוגשה התביעה ושאותה התבקשה התביעה לייצג כללה את "כלל הסטודנטים שהופלו מחמת גילם בהשוואה לסטודנטים צעירים יותר, ונמנע מהם לקבל מהמשיבים הטבות לסטודנטים בשבע השנים האחרונות, ולמצער החל מיום 15.7.2014".

טענת התובעים הייתה בעיקרה כי ההבחנה הינה מפלה בהיותה הבחנה על בסיס גיל, והשוו את מסלול ההטבה בענייננו למצב ההיפותטי שבו יוצע מסלול הטבה לסטודנטים יהודים בלבד, שבוודאי תאסר. הבנקים מנגד טענו כי לגוף עסקי נתונה הרשות להעניק לפלח שוק מסוים הטבה או הנחה על בסיס שיקולים עסקיים, ענייניים ולגיטימיים וכי ההבחנה נעשית לנוכח המאפיינים הכלכליים של הסטודנטים. עוד טענו הבנקים כי לא נמנע מאוכלוסיית הסטודנטים הבוגרים כל שירות, והם מוזמנים להיות לקוחות הבנק במסלול הטבות אחר המותאם למאפייניהם ואין כל דימוי שלילי או סטיגמה הקשורה בסטודנטים הבוגרים.

פסק הדין בבית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי נדחתה הבקשה לאישור התובענה כיייצוגית ונקבע שההבחנה אינה מפלה והיא נעשית על בסיס שיקולים ענייניים ולגיטימיים. הוכרע כי הבנקים יצרו פתרונות שמותאמים לשלבי החיים השונים של הלקוחות: תוכנית הסטודנטים מותאמת דווקא לסטודנטים בגילאים הצעירים, ובמקביל מוצעות תוכניות אחרות שמתאימות יותר ללקוחות מבוגרים.

עוד נקבע שפרקטיקה זו אינה מפלה מכיוון שלא נמנע כל שירות מהקבוצה, והסטודנטים הבוגרים זכאים לקבל את שירותי הבנק אשר מעוניין בהם כלקוחות.

פסק הדין בבית המשפט העליון

הלכת רמה טמיר נקבעה במסגרת פסק הדין שניתן בערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי. בפסק דינו בית המשפט העליון אישר את החלטת הדחייה שניתנה במחוזי, והרחיב משמעותית בפסיקתו על אודות הדרך לקבוע כי פעולתו של עוסק הינה מפלה לפי חוק איסור הפליה במוצרים. בפסק הדין נחלקו בדעותיהם כב' השופט גרוסקופף שביקש לקבוע מבחן תלת-שלבי לבחינת קיומה של הפליה, למול דעתו של כב' השופט עמית שנקבעה להלכה (עם חוות דעתו התומכת של כב' השופט מינץ), לפיו יש לבחון את קיומה של הפליה באמצעות מבחן דו-שלבי.

לא נרחיב על אודות המבחן התלת-שלבי, מאחר שדעה זו נדחתה. במבחן הדו-שלבי השלב הראשון מתייחס להיקפה של המונח הפליה, כאשר מוסבר שלא כל הבחנה המבוססת על הקריטריונים המנויים בחוק תחשב כהפליה, ואילו השלב השני מתייחס לתחולתם של החריג שבסעיף 3(ד) לחוק.

בשלב ראשון נקבע כי המונח הפליה המופיע בחוק מתייחס להפליה אסורה הפוגעת בכוח או בפועל, במישרין או בעקיפין **בכבודו של אדם**. בית המשפט החיל מבחני משנה לזיהוי פגיעה בכבוד, ובכללם: תכלית ההבחנה, הרלוונטיות של ההבחנה, פגיעה המביאה להשפלה, הבחנה ביחס לקבוצה חשודה ועוד.

השלב השני ייבחן רק אם נקבע בשלב הראשון כי נעשתה הבחנה המהווה הפליה לפי סעיף 3(א) אשר פוגעת בכבודו של אדם. בשלב השני ייקבע שזו לא תחשב כפרקטיקה מפלה אם תיכנס באחד החריגים המופיעים בסעיף 3(ד) לחוק, ובפרט אם "כאשר הדבר מתחייב מאופיו או ממהותו של המוצר" (לפי סעיף 3(ד)(1)).

כב' השופט עמית מצדיק גישה זו על בסיס ניתוח היסטורי של התפתחות המונח "הפליה", כאשר מוסבר שבתחילה המונח היה ניטרלי מטבעו ולא היה כלול בו ההבנה כי הפליה היא נגד קבוצה זו או אחרת או שקיימת סטיגמה בצד הפליה. עם זאת, לאורך השנים, המונח "הפליה" קיבל מובן שלילי של הפליה אסורה נגד קבוצה, וזהו המובן שביקש המחוקק להעניק למילה הפליה שמופיעה בחוק איסור הפליה במוצרים.

ביישום מבחן דו-שלבי זה, מצא בית המשפט כי מסלולי ההטבות הניתנים לסטודנטים הכוללים מגבלת גיל אינם מפלים, מאחר והשימוש במסלולים אלה אינם פוגעים בכבודם של הסטודנטים שאינם זכאים ליהנות מהם.

בית המשפט התייחס בין היתר לאינטרס העסקי הלגיטימי של הבנק לבצע את ההבחנה וכן לצרכים המובחנים של הסטודנטים הצעירים מאלה של הסטודנטים הבוגרים. נקבע לפיכך כי להבחנה תכלית לגיטימית בהתבסס על השוני הרלוונטי בין הקבוצות המובחנות. עוד מובהר כי לא מדובר בפגיעה חמורה בקבוצה שאינה זכאית להיכלל במסלול מאחר ולא מדובר בקבוצה המופלית מבחינה היסטורית, זו אינה קבוצה מוחלשת או "חשודה" ולא נלווית להבחנה שנעשית סטיגמה חברתית שלילית. פסק הדין לא מיישם את המבחן השני לעניין עובדות המקרה הקונקרטי מאחר שנמצא כי למעשה הבנקים כלל לא הפלו ובית המשפט לא נצרף לנתח את השלב השני.

לסיכום

בית המשפט נדרש לשאלה האם ניתן לייצר תת-פילוח במסגרת תכנית הטבות של הבנקים אם הפילוח המשני נסמך על קריטריון אסור. בית המשפט מצא כי יש לבחון את השאלה לאור פירושו של המונח הפליה ככולל רק הפליה שפוגעת בכבוד האדם, וקבע לשם כך מבחן דו-שלבי הבוחן תחילה האם נעשית פגיעה שכזו, וככל שכן, האם מתקיימים אחד החריגים המפורשים שהוגדרו בחוק. לכן, ניתן להניח שמעתה, הבחנה שתעשה על בסיס קבוצה לא חשודה ושלא נלווית לה סטיגמה שלילית, בדומה לעובדות המקרה בפסק דין רמה טמיר – בה התובעת הייצוגית הייתה סטודנטית מעל גיל 50 – הדבר לא יחשב להפליה וההבחנה תהיה מותרת. עוד יש לשים אל לב, כי מאחר שמבחן זה נקבע לאור הניתוח של פירוש המילה "הפליה", יש סיכוי שחוקים נוספים בהם מופיעה המילה "הפליה" יפורשו בדומה, כך שההפליה המתוארת תכלול אך ורק הפליה הפוגעת בכבוד האדם.

**המידע האמור לעיל הינו מידע כללי ותמציתי בלבד, הוא אינו מהווה חוות דעת או ייעוץ משפטי ויש לקבל עצה מקצועית נפרדת בטרם נקיטת פעולה משפטית או אחרת בקשר עם הנושאים אותם סקרנו.

צוות מחלקת ליטיגציה ישמח לעמוד לרשותכם בכל שאלה:

עו"ד יואב הירש
ראש מחלקת ליטיגציה
yoav@agmon-law.co.il

עו"ד טליה שיין קלמנזון
מחלקת ליטיגציה
talia@agmon-law.co.il

